

Ármeán Otília

Vizuális és narratív stratégiák fontossága az online adatbázisok, archívumok rendszerezésében

A példa, amiből kiindulok, egy olyan archívum, mely egyetlen képben úgy teszi egymás mellé az adatait, hogy ezzel rögtön fel is kínálja a szemnek az értelmezés lehetőségét: az adatok közötti összefüggések szemmel láthatóak. Olyan változásokról van szó, melyek sokszor nehezen fordíthatóak át verbális kódra, lévén hogy az adatok maguk is vizuálisak: Lev Manovich Jeremy Douglass-szal közösen a *Time* magazin 1923 és 2009 között megjelent 4535 borítóját rendezte egyetlen nagy felbontású képbe (vö: Manovich 2011, 1. kép). A rendezés a megjelenés kronológiája szerint történt, de felületes ránézésre is szembetűnik még a megjelenési gyakorisága és a szürkeárnyalatos vs. színes nyomtatás rendezési szempontja. Tüzetesebb vizsgálat során láthatunk tárgyválasztási, látószög-választási összefüggéseket is.

A rendezési szempontok adódhatnak az archívum metaadataiból (kötelező címke egy könyvtári anyagnál minden olyan adat, ami a bibliográfiai leírásban felhasználható és a kulcsszó-jegyzék, ami a keresést megkönnyíti). A rendezést viszont segíthetjük olyan bemutatással is, mely nem a keresést vagy bizonyos adatok megtalálását tartja szem előtt, hanem inkább az értelmezésben nyújt fogódzót: mit kezdhetünk a felhalmozott adatokkal, mire tanít bennünket az adatok gyűjteménye, ami tulajdonképpen több, mint adatainak összessége. Kérdésem tehát a továbbiakban az, hogy ez a többlet hogyan mutatható meg. Hogyan válik láthatóvá az egyszerű felhasználó számára is, hogy egy adat a vizualizáció során az archívum diszkrét eleméből a többi elemmel összekapcsolt intelligens adattá válik. Értelmezésben az intelligens adat az adatok információkként való felhasználását segíti, értelmezési szempontokat kínál, a halmozás műveletével szemben a szelekció műveletét segíti elő.

Az archívumok (gyűjtemények, adatbázisok, tárhelyek, múzeumok) képesek elbűvölni az embert. Ebben a keretben találkozunk valamivel, amire máskor és másképpen esélyünk nem lett volna. A megtapasztalt kiterjesztett létmód aztán arra készíttet, hogy a magunk életét is gazdagítsuk egyrészt úgy, hogy szerezzünk meg létező archívumokat, másrészt meg úgy, hogy mi magunk állítsunk össze ilyeneket. És valóban, technológiai apparátusaink lehetővé teszik (azért találtuk ki őket),

hogy több adatot gyűjtsünk össze, rendszerezünk, archiváljunk, mint bármikor korábban.

Lev Manovich az adatbázis-logikát korunk meghatározó szimbolikus formájaként írja le, melyben korábbi megismerési logikáinkkal ellentétes működés lép érvénybe. A narratívák a világ értelmes következtetési sorokba rendezésének illúziójával kecsegtettek, az adatbázisok ezzel szemben a rendszerezhető, listázható teljes világ képével kápráztatnak el (vö: Manovich 2009).

Akit viszont borított már el a fényképezőgépről számítógépre átmentett fotóinak rengetege, és a feldolgozás lehetetlensége, tudja, hogy a sok adat semmit nem ér, ha nem használható akkor, amikor szükség lenne rá. Hiába a sok elérhető tanulmány, tudományos munka, ha még mindig egyszerű szóegyezések vagy a keresőrendszer felhasználókra optimalizált algoritmusai szabják meg, hogy ezekből mi válik láthatóvá egy adott gépen, egy adott felhasználó számára. Mindez talán azokkal a félelmekkel is összefüggésben van, hogy érdemes-e, netalántán veszélyes-e elérhetővé tenni szélesebb közönség számára olyan adatokat, melyek jelentőségével azok nincsenek tisztában. A hatalmas adathalmazban csupán az tud majd tájékozódni, aki válogatni tud, és meglátja egy-egy információ jelentőségét. A jelentőség felismerésének a kérdése a beavatottság ismerve lesz, és értékesnek csak az lát majd valamit, aki tud is vele valamit kezdeni.

1936-ban Walter Benjamin a műalkotás aurájának, egyszeri és megismételhetetlen itt és mostjának megszűnéséről beszélt a technikai reprodukálhatóság korában. A megszűnés értékvesztés, hiszen „egy dolog valódisága mindannak a foglalta, ami eredetétől fogva áthagyományozható benne, anyagi tartósságától történeti tanúságáig. Minthogy az utóbbi az előbbin alapul, a reprodukcióban, ahol az előbbi elsikkad, meginog az utóbbi, a dolog történeti tanúságtétele is. Persze csak ez; ám ami ily módon ingadozni kezd, az nem más, mint a dolog autoritása.” (Benjamin 1936.) Azóta tudjuk, hogy paradox módon a legtöbbit reprodukált műalkotások tesznek szert olyan autoritásra, mely ugyan nem a műalkotás itt és mostjából vezethető le, de éppen oda vezet el az itt és mostban részesülni kívánó néptömegeket.

Digitális reprodukciók esetében a továbblépést már nem a szélesebb közönség számára elérhetővé tétel jelenti, hanem a jelentőség megmutatása: nem elég csupán elérhetővé tenni, hozzá kell tenni azt is, hogy ez mire jó, hogyan lehet felhasználni. És tulajdonképpen felajánlani felhasználásra. A szigorúan kézben tartott, ellenőrzött fotóarchívumok, vízjellel ellátott képek gyűjteményei nem tudnak kilépni az archiváltság státusából. A megtekintés lehetősége az új médiumok interaktivitásra, megosztásokra, szórásra, intertextualitásra épülő kultúrájában kevés. Az él, amihez kapcsolódni lehet, az él, amit birtokolni lehet. A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum honlapjáról elérhető például régi színes előzőképpapírok gyűjteménye (Haáz 2017a). Gyönyörű minták, rögtön keresem, hogyan menthetném le háttérképnek. De nem mentem le, mert ott a vízjel. (2. kép) Amennyiben ennek a tartalomnak itt kell maradnia, nem továbbvihető, akkor viszont a gyűjtemény gondozói kapcsolhatnák be ezeket a képeket valamilyen értelmező- és hivatkozási hálózatba, ahonnan a megtekintő újabb gyűjteményekhez léphet tovább, vagy a felbukkanó szimbólu-

mok jelentéséről, a mintázatok kialakulásáról olvashat. A múzeum nyitólapján a következő önmeghatározás olvasható: „A történelmi Udvarhelyszék kulturális hagyatékát gyűjtő-, feldolgozó- és közszemlére bocsátó kulturális intézmény”. (Haáz 2017b.) A közszemlére bocsátás és a feldolgozás számomra azt jelenti, hogy megértjük azt, ami nézünk. Látjuk a jelentőségét, tudunk viszonyítani, kapunk vonatkoztatási kereteket. Utat, amin járni tudunk a labirintusban.

Vannevar Bush a hipertext első változatának, a Memexnek az elgondolója az új segédeszközt az adatok sokaságából kialakuló labirintusnak nevezi, melyben nyomvonalakat kell kiépíteni. Akkor válik értelmessé az adathalmaz, ha valamely használat során bizonyos tartalmak aktivizálódnak belőle. „Kialakul egy új mesterség, a nyomvonalvágó. Az az ember, aki örömét leli abban, hogy hasznos nyomvonalakat készít a közös nyomvonalak sűrűjében. A nyomvonalvágó mester hagyatéka nem pusztán hozzájárulás lesz a világ feltérképezéséhez, követői számára az egész építményt megtestesíti majd.” (Bush 1996.)

Az, hogy fáradtságos munkával összegyűjtött archívumainkat értelmezni kell, kapcsolódási pontokat kell felkínálni, bejárásokat, utakat kell felmutatni, cseppet sem új tehát. A gondolat maga ott van az új média és az új médiás gondolkodás megszületésénél. Manovich álláspontja is az, hogy bár narratíva és adatbázis két külön világmegismerési, világmegértési módozat, egymást folyamatosan kiegészítik. A narratívák iránti igényünk az adatbázisok korában is működik: „Újmédia-narratívákra vágyunk, méghozzá olyanokra, amelyek különböznek azoktól, amelyeket már korábban láttunk vagy olvastunk.” (Manovich 2009.)

A párizsi Louvre Múzeum kezdőlapján több olyan „kapu” is található, melyek egy bizonyos narratíva mentén vagy egy vizuális sorba rendezve mutatják be a múzeum néhány műalkotását. Az egyik multimediális alkalmazásban például Dominique-Vivant Denon, a múzeum valamikori igazgatójának új életre keltett animációs figurája mesél 5 sztorit és 49 anekdotát (Louvre 2017, 3. kép). De ott vannak a tematikus kiállítások, a nap műalkotása című sorozat történetei, vagy az egész másféle, interaktív részvételt felkínáló lehetőségek (egy-egy konkrét felújításba való támogató bekapcsolódás).

Szót kell ejteni az új média azon sajátosságáról is, hogy folyamatosan átrendeződik, adatok, oldalak tűnnek el vagy kerülnek háttérbe, elő nem hívható üzemmódba. A minden ott van alaptapasztalatával párhuzamosan erőteljesen működik a kieső, megszakadó információáramlás tapasztalata, a hézagok keletkezése. A szakadásokat ismét csak az értelmezések hidalhatják át, éppen mert nem egyes adatok, hanem adatok összefüggéseiből épülnek fel.

Az adatbázisok semleges adatai tehát a történetek, illetve a vizualizációk által válnak okos adattá. Mindkét eszköz kiugraszt összefüggéseket, értékelhetővé tesz ismétlődéseket, továbblépési és felhasználási módokat ajánl, nyomvonalakat épít ki. Az okos adat Fehér Katalin meghatározásában a következőkről ismerhető fel ugyanis: „kiszűrhető a nagy tömegű, strukturálatlan adatok zajából; filterezhető a heterogén adathordozók sokaságából; igazságértéke a valósághoz való viszonyával is értékelhető; egy problémamegoldáshoz vagy változáskezeléshez relevánsan használható; megfelelő kontextusban a megértés és érvelés részévé válhat” (Fehér 2016: 98).

Online jelenlétünk folyamatos érintkezést és részesedést jelent olyan archívumokból, melyek adatait felhasználói viselkedésünk is értelmezi. És hogy miként értelmezzük, az az archívumokat kezelők felelőssége is.

Biblio- és webográfia

Benjamin, Walter

1936 *A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korában*. Fordította Kurucz Andrea és Mélyi József. Elérhetőség: http://aura.c3.hu/walter_benjamin.html

Bush, Vannevar

1996 *Út az új gondolkodás felé (Ahogy gondolkodhatnánk)*. Fordította Ivacs Ágnes és Bartha Gabriella. In: Sugár János (szerk.): *HYPER TEXT + MULTIMÉDIA*. Artpool, Budapest. Elérhetőség: <http://www.artpool.hu/hypermedia/bush.html>

Fehér Katalin

2016 *Digitalizáció és új média. Trendek, stratégiák, illusztrációk*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Haáz Rezső Múzeum

2017a <http://www.hrmuzeum.ro/regi-szines-elzekpapirook>

2017b <http://www.hrmuzeum.ro>

Louvre

2017 <http://www.louvre.fr/en/tales-of-the-museum>

Manovich, Lev

2009 *Az adatbázis mint szimbolikus forma*. Fordította Kiss Julianna. *Apertúra*. Elérhetőség: <http://apertura.hu/2009/osz/manovich>

2011 *Time covers visualizations*. Elérhetőség: <https://www.flickr.com/photos/culturevis/albums/72157622525012841>

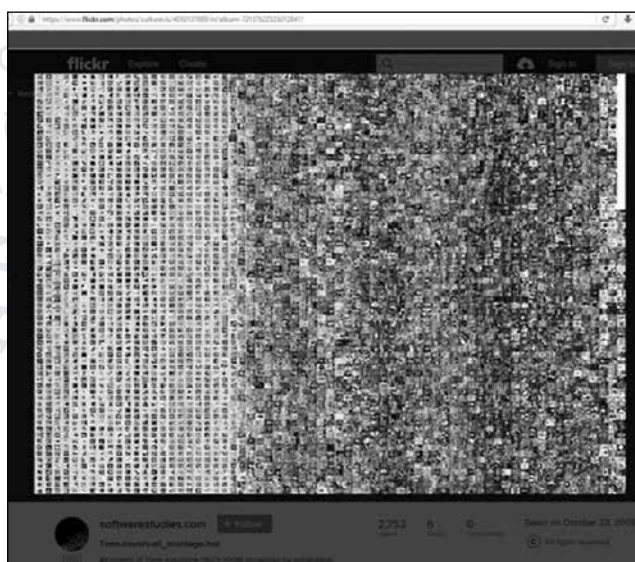
Importanța strategiilor vizuale și narrative în sistematizarea bazelor de date și arhivelor online

În demersul de față autoarea prezintă asemenea strategii, pe baza câtorva exemple, în cadrul cărora conținutul colectat, acumulat al bazelor de date devine dată smart. Logica bazei de date este o formă simbolică determinantă a epocii noastre, dar și aici un rol aparte revine ordonarea datelor în format narativ și vizual. Ambele posibilități asigură interpretarea datelor și utilitatea bazelor de date. Datele neutre ale bazelor de date devin date smart prin narrative, respectiv prin vizualizări. Ambele instrumente generează interconexiuni, oferă posibilitatea evaluării repetițiilor, metode de a trece mai departe și metode de utilizare, conturează căi de referință.

The Importance of Visual and Narrative Strategies in the Systematization of Online Archives and Databases

In the present analysis the author presents such strategies, based on a few examples, through which the collected, accumulated content of databases becomes smart data. Database logic is a determining symbolic form of our days, nevertheless we deal with the role of organizing data into narratives and into visual images. Both possibilities assure the interpretation of data and the application of databases. The neutral data of databases are turning into smart data either by narratives or by visualisations. Both tools generate connections, make repetitions evaluable, offer ways to move on and to use, builds up ways of reference.

Képek

1. Lev Manovich: *TimeLine* (Manovich 2011)

2. Nyomómintás papírok a Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtárának adatbázisában

3. Dominique-Vivant Denon és a történetekhez vezető tárgyak a Louvre Múzeum honlapján